

Erfaringer med NSAP i rusmestringsenheten

NSAP er et viktig tilbud til innsatte på avdelingen fordi de får et intensivt program i lag med andre som soner. Rusmestringsenheten har psykolog og ruskonsulenter, i tillegg til fengselsbetjenter som snakker med innsatte én til én om rusproblematikken deres. I gruppen åpner deltakerne seg for hverandre i mye større grad enn de gjør i avdelingen, og de får et fellesskap på tross av ulikt rusmiddelbruk. Tilbudene til den innsatte om samtaler med psykolog og mulighet for å gå i program, utfyller hverandre og gir et bedre soningsinnhold for den enkelte.

Tekst: Janne Liss Jonassen og Are Ytterstad, NSAP-instruktører, Bodø fengsel

Innsatte som har deltatt i NSAP sier at programmet har vært til stor hjelp for dem fordi det har satt i gang tankeprosesser, der de bl.a. identifiserer egne triggere, risikosituasjoner og de ulike valgene de har foretatt seg. Programmet hjelper dem til å sortere utfordringer i livssituasjonen, lage realistiske planer og forstå hvordan disse kan settes ut i livet og fungere for den enkelte. Åpenhet, ærlighet og vilje til endring er sentralt i dette arbeidet. Erfaringen er at deltakerne etter hvert blir gode til å "arrestere" hverandre og seg selv, hvis det kommer utsagn i form av ba-

gatellisering i forbindelse med rus og rusadferd. Deltakerne innser at å forklare egne valg med at "ting bare skjedde", ikke holder hvis de skal foreta endringer i eget liv. Det nytter ikke å glatte over eller lure seg selv og fullføre et NSAP-kurs!

NSAP er et krevende program for deltakeren, bl.a. fordi deltakerne må kunne snakke om følelser når de snakker om rus. Vår erfaring er at dette er veldig viktig for å komme videre med rusproblemen sine. Ofte er det mange negative følelser hos den enkelte rusmisbruker, og ofte har de vanskelig for å snakke om følelsene sine og håndtere dem. Instruktørene og deltakere blir godt kjent med hverandre under kurset. Denne relasjo-

nen er nyttig i arbeidet i avdelingen, og i forbindelse med planlegging av permisjoner, åpen soning/frigang og løslatelse. Tre av instruktørene er fengselsbetjenter og en er ruskonsulent. Alle jobber i rusmestringsenheten når de ikke kjører program. Dette gir oss en unik mulighet til kontakt med deltakerne utenom programgjennomføringen.

Når det gjelder utvelgelse av deltakere til NSAP, er dette et tilbud til alle Bodø fengsels innsatte som har rusproblematikk med forbindelse til kriminalitet. Det er ønskelig at deltakere som er på andre avdelinger får plass på rusmestringsenheten før, eller i løpet av, programgjennomføringen. Dette fordi man da kan ha en bedre oppfølging mellom leksjonene og ikke minst etter programslutt.

Når det gjelder implementering i anstalt, er programvirksomhet blitt en naturlig og selvfølgelig del av Bodø fengsels faglige tilbud til innsatte. O

AKKREDITERT SOM PROGRAM:

“VINN – samtale- og motivasjonsprogram for kvinner”

“VINN – samtale- og motivasjonsprogram for kvinner”, heretter forkortet til “VINN”, er det første nordiske kvinneprogrammet som er akkreditert som kriminalitetsforebyggende program. VINN er akkreditert både som gruppeprogram og som individuelt program. Det norske programpanelet ledes av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning.

Tekst: seniorrådgiver Torunn Højdhahl, KSF

Forfatterne Marna Størksen og Torunn Højdhahl har skrevet tre nye manualer, som er basert på internasjonal forskning. Manualene er oversatt til russisk. Finsk kriminalomsorg har underskrevet avtale med Kriminalomsorgens utdannings-

senter, KRUS, om å oversette programmet til finsk.

For at programmet skal være tilgjengelig for kvinner med korte dommer, består programmet av obligatoriske temaer og valgfrie temaer.

Mona Størksen og Torunn Højdhahl.

Obligatoriske temaer:

Bli kjent med hverandre
 Identitet – Hvem er jeg?
 Åpenhet og kommunikasjon
 Lovbrudd, endring og valg
 Grenser
 Avslutning

Valgfrie temaer:

Rus og avhengighet
 Barn
 Sorg og tap
 Sinne
 Vold
 Nettverk og relasjoner
 Økonomi
 Seksualitet

Kriminalomsorgsmeldinga og forskning om domfelte kvinner

Kvinner straffegjennomføring i Norge er preget av korte dommer og at de er spredt plassert både i fengsler og ved friomsorgskontorer. Deres kriminalitet er ofte betinget av deres livssituasjon og vanskelige relasjonelle forhold til andre. I kriminalomsorgsmeldinga anslås at over halvparten av alle innsatte har barn. Noen av kvinnene som hadde lite kontakt med barna før fengsling, økte kontakten under fengslingen. Kvinnene savner muligheten til å sette ord på sin situasjon, og det er stort behov for å skape samhandlingsstruktur for å minske opplevelsen av at ingen bryr seg om hvordan de har det ⁴. Andelen som ikke var i jobb ved innsettelse, var dobbelt så høy blant kvinner som blant menn. Det er derfor viktig å jobbe med deres levekårs mangler, gjeldsrådgivning, bolig, arbeid og muligheter for utdanning.

Domfelte kvinner har en opphopning av levekårsproblemer. I en forskningsartikkel om domfelte kvinner anbefales tiltak som kan redusere alkohol- eller narkotikamisbruk, fordi mange av kvinnene hadde vært påvirket av eller forsøkt å skaffe seg rusmidler i forbindelse med kriminalitet. Sammenlignet med mannlige innsatte hadde kvinnelige innsatte tre ganger oftere en traumatisk forhistorie – her nevnes depresjoner, medisinsk og psykologisk problematikk knyttet til misbruk og prostitusjon, tannhelseproblemer, fattigdom og underernæring. Lidelsene er ofte relatert til rusmisbruk.

Kvinnene engasjerer seg i sosiale grupper for å få sosial støtte i løpet av straffegjennomføringen. Den emosjonelle tilknytningen er spesielt viktig for kvinnene ⁵. Dette er i seg selv et selvstendig argument for å tilby kvinnene et program som VINN. Alle disse forholdene er vektlagt i programmet for å styrke kvinnes muligheter til å klare seg etter straffegjennomføringen.

Fra Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) Straff som virker: mindre kriminalitet – tryggere samfunn:

“Domfelte kvinner må tilbys variert arbeid og aktiviteter. Mange kvinner har god erfaring med programmet VINN, og programmet må bli tilgjengelig for alle kvinnelige innsatte.” ○

Bakgrunn for og utvikling av VINN

Målet med VINN er å motivere for endring. Kvinnene som deltar i VINN, skal få økt kunnskap om og mulighet til å se sammenhenger i livet og sammenhengen mellom flere livsområder – som rusmisbruk, vold og kriminalitet – slik at de bedre skal kunne mestre situasjoner som kan føre til kriminalitet. Det er et overordnet mål at deltakerne skal få innsikt i hva som kan gi bedre livskvalitet og større forutsigbarhet i tilværelsen.

Programmet ble utgitt første gang i 2002, og var et pilotprosjekt i samarbeid med KRUS, Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, Tyrilistiftelsen og Fredrikstad fengsel. Seinere har alle kvinnefengslene tatt programmet i bruk. I 2004 arrangert Pomoruniversitetet i Arkhangelsk i Russland opplæring i samarbeid med Høgskolen i Bodø, KRUS og KSF. Samme år ble målgruppa for VINN endret til også å gjelde domfelte kvinner med samfunnsstraff. Akershus var det første friomsorgskontoret som tok programmet i bruk, etterfulgt av Rogaland og Østfold. Manualen inneholdt ett nytt tema, “Vold”, og tema “Nettverk og relasjoner” ble endret og utvidet. Disse to temaene hadde et viktig fokus på vold i nære relasjoner, bl.a. på bakgrunn av Regjeringens handlingsplan om vold i nære relasjoner.

I 2006 ble VINN oversatt til svensk, og svensk kriminalomsorg har arrangert tre opplæringer med deltakere fra Sverige, Norge og Danmark. VINN gjennomføres ved alle de svenske kvinnefengslene og friomsorgen i Göteborg.

Teoretisk grunnlag for VINN-programmet

VINN har grunnlag i det menneskesyn man finner innenfor humanistisk psykologi. VINN kan beskrives som multimodalt, dvs. at det tar for seg mange temaer og bygger på flere teoretiske modeller. Det at programmet er multimodalt innebærer også at det består av ulike aspekter knyttet til kvinnes liv. Det er altså ikke bare ensidig rettet mot ett spesielt forhold. Multimodalitet har vist seg å ha en bedre virkning enn ensrettede programmer.

- *Endringsmodellen* kan plasseres innenfor det som omtales CBT (Cognitive behavioural theory) ¹.
- *Forklarings- og forståelsesmodellen* i VINN er basert på Antonovskys (2000) teori om ‘Opplevelse av sammenheng’, med de tre komponentene: Begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet (jfr. ‘SOC’ – Sense Of Coherence).
- *Programlederstilen* er fundert på metoder som forskningsresultater har vist er effektive når det gjelder relasjonsbygging og endring av atferd. Utgangspunktet er den klientsentrerte rådgivningen, tenkningen i den motiverende samtale og teorien om stadier i endringsprosesser (endringsrirkelen) ². Den sistnevnte tradisjonen har arbeidet fram en modell for forståelse av motivasjon og atferdsendring.
- Samtidig vektlegges gruppeprosess og mestrings- og ressursfokus, dvs. at deltakerne skal få innsikt i egne og andres ressurser ³. Deltakerne skal lære seg å bruke sine ressurser for å kunne øke opplevelsen av sammenheng, utvikle gode relasjoner til andre og mestre risikosituasjoner. Programmet har et innhold som klart retter seg mot å forebygge kriminalitet og ser kriminalitet som et problem.

¹ Helstrup & Kaufman 2000, Berge & Repål 2004, D’Elia 2004 ² Miller & Rollnick 2002, Prochaska, DiClemente og Norcross 1982, 992

³ Yalom 2005, Kjølstad 2006 ⁴ Friestad & Skog Hansen 2004, Skarðhamar 2002 Lindberg 2005 ⁵ Desrosiers og Senter 2008